

פרשת עקב תשע"ג

שכחה גאוה וזיכרון / הרב אליעזר קשתיאל

השל"ה הקדוש דורש על הפרשה שלנו דרוש שלם ע"פ הפסוק, עקב ענווה. פרשה שכולה עוסקת במידת הענווה כאשר באים לארץ ישראל. הענווה קשורה למידת העקב. העקב זה החלק הנמוך ביותר ברגל. ענווה זה לזכור שהקב"ה "הוא הנותן לך כח לעשות חיל" ענווה זה להודות לה' על הארץ הטובה, ענווה זה לשמוח במה שריבוננו של עולם מעניק לנו, לברך.

בשביל לזכות לארץ ישראל. בשביל לזכות לאהבת ארץ ישראל, התורה מלמדת אותנו את חשיבות הזיכרון, הזיכרון שה' דואג לנו, נותן לנו ומסייע לנו.

הפרשה שלנו יוצרת קשר בין שכחה לגאווה "ורם לבבך ושכחת". כך אומר גם הרמח"ל במסילת ישרים, שהגאווה כולה

שכחה, שכחת ה'. כל פעם האדם גאה בכישרונותיו והצלחותיו ומיחסם לעצמו, יש בזה שכחה. לא פלא שכותב הרב קוק במידות ראי"ה שהענווה מחזקת את הזיכרון.

"והיה עקב תשמעון" מצוות שאדם דש בעקבו. מצוות שדורשות מאתנו זכרון, מודעות, תשומת לב מתמדת. אדם שחי בתודעת זיכרון יזכור גם את הפרטים הקטנים, יזכור לא לטייח. אבל השכחה, שכחת ה', הגאווה, גורמת לזלזול בפרטים, לחוסר מודעות לפרטים הקטנים.

שכחה, אותיות חשכה. יש איזה שהוא חושך שעופף את האדם כאשר הוא שוכח את עצמו, שוכח את המודעות, שוכח את ריבוננו של עולם, שוכח את קדושתה של

ארץ ישראל. קודשה שבאה אלינו מכל גרגיר וגרגיר, מכל מטר ומטר של הארץ הזאת שאל לנו אף פעם לוותר עליה.

חיי העמל המתוקים / הרב עקיבא קשתיאל

"עד מתי פתיים תאהבו פתי, ולצים לצון חמדו להם, וכסילים ישנאו דעת" (משלי א', כב').

בביאור הגאון מוילנא לספר משלי פירש שפסוק זה מתאר שלוש סיבות שונות הגורמות לבני אדם להתרחק מהתורה: א' - "מחמת שנפתו ביצרם לילך אחר תאות העולם הזה וסוברים שזהו בעצם טוב ויהיה זה כמו כן לעולם".

המניע הראשון הוא המשיכה אחר הנאת העולם. הנאות הקרובות והמוחשיות נתפסות כדבר מאוד חזק, ממלא, "שווה", מי שיודע "להנות" הוא זה שהחושבים מרגישים כמה ישותר את סערות החיים. זהו הפיתוי הראשון. "עד מתי פתיים תאהבו פתי". יש צורך

בהתבגרות והתגברות, המציירת נכון את החיים ומכירה בשבר ובאפסות של תאות העולם כשלעצמן.

ב' - "מחמת שחפצים לדבר דברים בטלים, אף שאין בזה הנאת העולם הזה, מכל מקום הוא מתוק אצלם". אלו הלצים. העיסוק בדברים של "מה בכך". העולם וענייניו עלולים להוריד ולהקטין לנו את "הראש", שיתמקד רק בעניינים קטנים וחסרי ערך. עוד מבצע כאן, ועוד מותג שם. וכו', וכו'. כמובן, שלכל פיתוח של העולם יש ערך ותפקיד, אבל הוא גם טומן בחובו סיכון- האדם בקלות נמשך אחר "החידושים הקטנים" של מכשיר כזה או אחר, פיתוחים טכנולוגיים, טרדות שונות, משתלם כאן ומשתלם שם... והמהות- היכן היא? "וענין זה הוא הגדול שבנסיון האדם, שלא

**שכחה, אותיות חשכה.
יש איזה שהוא חושך
שעופף את האדם כאשר
הוא שוכח. שוכח את
עצמו, שוכח את
המודעות**

- "אביעה לכם רוחי"- כאן כבר יש תיאור של הודעה חיובית. לא רק שבירת התאות, אלא "אביעה לכם רוחי". הרוח היא הגורמת לסיפוק. "נחת רוח". הרוח של הדברים הבטלים והליצנות היא הנאה מהעיסוק בקטנות. אין בכך הנאה אמיתית אלא בעצם בריחה מהגדלות, "הלא אין זה עולם הזה כלל, רק הנאה הוא מחמת שהוא היפך התורה". לשם כך יש צורך במפגש חיובי עם הרוח של התורה. ה"עניין" שבחיים יקבל הרבה יותר סיפוק ומשמעות דווקא כשהאדם יתמסר ליניקה מרוח הקודש שבתורה. "והנאת רוח הקודש גדולה מרוח הטומאה, מפני שזו הנאה אמיתי".

- "אודיעה דברי אתכם"- כנגד ה"כסילים" ששונאים את העמל הקשה, "להם אומר אודיע דברי אתכם וטראו מתיקותה ותאהבו אותה". טעמו וראו כי טוב ד'. לאלה שמסרבים ללכת בדרך הארוכה, יש להטעים מעט מתיקות התורה. החוויה המתוקה מעומק, מסברה, מתחושת משמעות- אלה יעוררו בהם את הרצון והמוכנות לעמול.

- עם שלוש הסיבות הללו כל אחד מאיתנו מתמודד כל יום. כל אחד במדרגתו, כל אחד במצבו והתמודדותיו, חייב לשים לב לעצמו, ולא לתת ל"לעולם" להשכיח ממנו את החיים האמיתיים. המלחמה היא תמידית, אם כי שדה הקרב מתקדם. בכל פעם ניתן לכבוש יעדים נוספים, וגם בכל מערכה יש איום על יעדים שכבר הושגו. העבודה המוסרית ושמירת התודעה הרוחנית היא לחם חוקנו. בהם אנחנו שמחים, ועל ידם אנחנו הולכים וחשים את החיים האמיתיים.

- מסופר על אחד מגדולי ישראל, שהיה נוהג לקרוא בחודש אלול את ספר דברים, המלא תוכחות ודברי מוסר מעוררים. אכן, הכניסה ל"אלול" המלווה עם קריאת "נאום הפרידה" של משה רבינו, הכולל בתוכו דברי מוסר ותוכחה- מהווים שילוב מיוחד המסייע לכל אחד מאיתנו לצאת

יטרדו אותו רוב טרדות של עולם זה, וישכח אחריתו..." (אורחות צדיקים, שער השמחה).

ג'- "מחת שתלמודם קשה עליהם, ורוצים שיהיה בא מעצמו... בלי טורח..." חיפוש נוחות, "חיים קלים", שהכל יהי בהישג יד. המציאות הגשמית והחושית מרגילה אותנו לאהבת הנוחות ולשנאת העמל. יש משיכה לא לעמול, לקבל הכל מן המוכן, להשיג דברים בדרך קצרה. אין סבלנות לתהליך ארוך, הנפש קצה מדרך מורכבת ועמוקה. מפגישה עם התורה איננה נקנית בחיי נוחות ופינוק. השגה של משהו מהחכמה שבתורה בלא מאמץ מיוחד. "איזה חיים יחס היה לנו עם הלימוד, אם היתה פעולתו מורגשת לנו בכל יום ויום כמו שאנו מרגישים את הלבוש אשר נלבש. חזיון כזה זר הוא, ואיננו מתאחד עם עצם חיינו, אין הנשמה נהנית ממנו, ואין לו מעמד איתן ועמוד..." (גנזי הראי"ה, ח"ד).

כנגד שלוש מחלות אלו בא הפסוק הבא: "תשובו לתוכחתי, הנה אביעה לכם רוחי, אודיעה דברי אתכם". "תשובו לתוכחתי"- נגד המפתים ביצרם אומר תשובו לתוכחתי, שרפואתו לשבר תאוותו ויצרו בדברי תוכחה ומוסר... כמו שאמרו ז"ל "ואם לאו- יזכור לו יום המיתה". עצירת ההתמכרות אחר הנאות העולם צריכה להיות דרך לימוד של "תוכחת מוסר". לימוד זה מחדיר בנו את האפסיות שיש בעולם הזה כשלעצמו. אדם חייב ללמוד מוסר בכל יום (ראה מ"ב סי' א' בשם ה"חיי אדם"), כי לימוד זה מעורר בו מחדש את התודעה הנכונה ביחס לעולם והנאותיו. ו"אם לא- יזכור לו יום המיתה". פעמים, שיש צורך במפגש עם השבר הגדול ביותר- "יום המיתה", כדי להזכר בחיים האמיתיים, בחינת "טוב ללכת אל בית האבל..."

משיעבודיו והרגליו, ולפרוץ קדימה, בשמחה והשתוקקות, אל חיי העמל המתוקים. שבת שלום.

והיה עקב תשמעון / הרב אליעזר בר-און

אחד הדגשים המפורסמים של חז"ל הוא "שכר בהאי עלמא ליכא", אין שכר על המצוות בעולם הזה. ובעצם אין מה לחפש בתוך המציאות המורכבת של עולמנו, את השלווה הרוחנית. העולם מורכב מחומר ורוח, גוף ונפש, ולמרות הנוכחות המשמעותית של הרוח במחשבותינו ומעשינו, אי אפשר לסמוך לחלוטין על כלי הרצון והמעשה שיהיו נאמנים לחלוטין לשלטון הרוח, כיוון שלגוף רצון משלו. ואין אתה יודע איזה מהם יגבר ואין האדם יכול לסמוך על עצמו ולהיות "ספונטני" ויחד עם זה "קדוש".

אפשר לאמר שמהלך הפרשיות שלנו בנוי בצורה כזו, בתחילה, בפרשה הקודמת- ואתחנן, אנו מקבלים עלינו עול מלכות שמיים, מקבלים את העיקרון והרצון של רוח ושל הקדושה. ובפרשתנו- את עול המצוות, שמשמעותו היא ברור כיצד מצליחים לממש ולהופיע את "שמע ישראל", עול מלכות שמים, בכל מהלכי חיינו, עם ולמרות מגבלות הגוף והמציאות. אחד מתפקידי המצוות הוא לקשר (ואולי מצווה מלשון ציוות, חיבור) את המציאות הגופית למציאות הרוחנית, אבל "שכר" ומנוחה- אינם מערכי העולם.

המדרש הראשון על הפרשה (דברים רבה ג', א') אכן מסיים כך "...אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך אמרו לו ישראל ואימתי את נותן לנו שכר המצות שאנו עושים

אמר להם הקב"ה מצות שאתם עושים מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו אבל שכרו בעקב אני נותן לכם מנין ממה שקרינו בענינו והיה עקב תשמעון" עקב = בסוף, העולם הוא המצוות, הקישור והעשייה והשכר שייך רק למציאות האוטופית שאכן מגיעה רק "בסוף". אמנם בעיון נוסף ניתן לזהות 2 משמעויות נוספות במדרש זה:

1. עקב- בעקבות. התורה רומזת לנו שלמרות שזו הבטחה לעתיד, יש בהבטחה הזו ובאמירה הזו משמעות גדולה גם לעבודה ה' שלנו פה בעולם.

2. "פירותיהן אתם אוכלים"- משמע שגם אם אין לנו "שכר" בעולם הזה, יש בכל זאת משהו, אכילה, שמאפשרת אולי קצת להרגיש טעמו של שכר.

כדי להסביר הקשרים אלה, נחזור לתחילת המדרש:

"הלכה אדם מישראל שיש לו מנורה שעשויה פרקים פרקים מהו לטלטלה בשבת כך שנו חכמים המרכיב קני מנורה בשבת חייב חטאת ומשום מה מחייב א"ר אבהו בשם רבי יוחנן המרכיב את המנורה בשבת כאדם שבונה בשבת ומי שהוא בונה בשבת חייב..."

המדרש פותח בסוגיה הלכתית בדיני טלטול בשבת- מהו דין מנורה שעשויה חלקים חלקים? להרכיב אותה בשבת ברור שאסור מדין "בונה" והשאלה היא האם יהיה מותר לטלטלה בעודה בנויה. ההלכה היא שאסור, מחשש שמא יחזירנה לבניה.

בשבת אנו שובתים ממלאכה, צריכים לראות את כל מלאכתנו כ"עשויה". בשבת נפגשים עם דברים שלמים. לחבר, לבנות, "לקבץ נפרדים" זה לא הענין של השבת, זה הענין של ימי המעשה. "ששת ימים תעשה מלאכה", תעשה, לשון ציווי. בימי המעשה אנו מחברים, מקבצים יום ליום,

מעשה למעשה ואפילו חוויה לחוויה, מזקקים את הטוב ואת הרוח מתוך המציאות. זו עבודה! אין בה את ההרוחה ואת המנוחה, יש בה הרבה חשש מנפילות ובכלל מתיחות שמלווה את העובד את אלוקיו, אבל כל חוליה שמחברים, כל דבר שמתקבץ, נותן התקשרות מסוימת, נגיעה קלה, ל"מנורה" שתבנה בסוף. קצת כמו סיום מסכת, עמלים דף אחרי דף, סוגיא אחרי סוגיא, ואז, ב"סיום", עם האוכל והשתיה, גם קצת מתרווחים לאחור בנחת וגם, מצד האמת, מתבהרת פתאום איזו תמונה שלמה יותר על המסכת ועל העמל שהיה. כעין "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף".

על הביטוי "ולדבקה בו" המופיע בפרשה, אומר ה"אבן עזרא": "בסוף, והוא סוד גדול", הרמב"ן, חולק עליו ואומר "ואין הסוד מטעם המקום הזה, אולי יאמר לאהבה את ה' ללכת בכל דרכיו עד שתהיו ראויים לדבקה בו בסוף". ונראה להסביר לפי דברינו עד עתה. הדבקות, "שתטיילו עמי ולא תיראו", היא מתנה שבאה רק "בסוף", כאשר החומר נח מתחת לאדמה והרוח משוחררת, לפי האבן עזרא. ולפי הרמב"ן הדבקות מתחילה להווצר כבר מהעבודה, מהעשיה, בעצם ההליכה בדרכיו כבר יש "מעין סוד גדול".

הדבקות, השכר, מגיע אמנם כמציאה וכמתנה ורק כאשר הרוח משוחררת לחלוטין, אבל במהלך חיינו, כאשר הדברים עודם מורכבים ומעורבבים, העבודה היא "לדבק", לחבר ולאחד את חלקי החיים השונים ואת זה ניתן לעשות כאשר מצליחים לזהות בתוך החוליות והפרקים את המנורה, בתוך ימי השבוע את השבת ובתוך העשיה וההליכה את הדבקות. תעקבו טוב- אז בסוף תשמעו. (מבוסס על דברי ה"שם משמואל")